

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 29.07.2022

Kabul / Accepted: 02.11.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1150553

**KIRGIZ KADINININ GELENEKSEL SS, BAş VE Dİş GIYİMİNİN
GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ**

İlknur BAYRAK İşCANOĞLU*

z

İnsanın sosyal bir varlık olduğu ve içinde yaşadığı toplumla iletişimini dil ile sağladığı bilinen bir gerçektir. Toplum içerisinde iletişimin her zaman sözlü olarak gerçekleştiğini söylemek pek de mümkün değildir. İletişimin gerçekleşmesi için sese ihtiyaç olmadığı bugün dünya genelinde işitme ve konuşma engelliler için kullanılan işaret dili ile de anlaşılmaktadır. Yazının Smerlerce ilk defa kullanılmaya başlandığı bilinmekle beraber aslında insanoğlunun hâlini karşısındakine anlatmaya başlamasının mağara duvarlarına çizdiği resimlerle olduğu görülmektedir. Mağara duvarlarına çizilen bu resimler için insanoğlunun kullandığı ilk göstergeler denilebilir. Gösterge, hayatın içerisinde insanoğlunun her anında yanında olabilir: bazen ilkel insanın çizdiği bir resimde bazen de bir kadının giydiği bir kıyafette veya kullandığı bir süs eşyasında. Kısacası insanoğlu fark etmese de doğumundan ölümüne kadar hayatının her alanında göstergeler ile yaşamaktadır. Kültür, göstergelerin anlamlandırılmasında göz ardı edilemez. İletişimde önemli bir yeri olan göstergelerin kültürden kültüre farklılık gösterebileceği açıktır. Bu sebeple göstergelerin her kültür dairesi içerisinde farklı anlamları bulunmaktadır. Her gösterge, görünenin ötesinde bir de derin bir anlama sahiptir ve bu derin anlamı çözümlemede de kültür önemlidir. Göstergeler, kültürün önemli parçalarındandır. Göstergibilim, insanın her anında karşılaştığı göstergeleri inceleyen bir bilim dalıdır. İster sesle ister yazıyla ister görselle olsun; iletişim hâlindeki insan, iletişimini insanlık tarihi boyunca göstergeler yoluyla gerçekleştirmiştir. Giysiler de bu göstergelerden biridir. Giysiler bir kültür unsurudur. Rengiyle, şekliyle, kumaşıyla, kullanılış biçimi ile giysiler farklı anlamlara sahip olabilir. Bir toplumun özü olarak nitelendirilen kültür, içerisinde ait olduğu toplumun dünya görüşünü, değerlerini barındırır. Düğünde, doğumda, cenazede rengiyle, kumaşıyla, kullanılan her giysi iletişim hâlindeki insanın konuşmasına gerek kalmadan içinde yaşadığı topluma mesajını gönderir. Bu sebeple insanın yaşamının her anında karşılaştığı göstergeler, insanın doğup büyüdüğü kültüründen ayrı düşünülmemeli ve göstergeleri anlamlandırma sürecinde mutlaka kültüre başvurulmalıdır. Kırgızlar için doğum, evlilik, ölüm gibi geçiş dönemleri önemlidir ve bu dönemlerde kullanılan her bir süs eşyasının, giyilen her bir kıyafetin toplum hayatı içerisinde farklı anlamları vardır. Kırgız kültüründe ritüelistik uygulamaların uygulayıcısı olan Kırgız kadını hem sözüyle (duası ve toyu ile) hem de giydiği kıyafeti, kullandığı süs eşyası ile de çevresine mesajlar vermeye devam etmiştir. Bu çalışmada kültürün önemli bir unsuru olan Kırgız kadın baş giyimi (beyaz başörtüsü, eleçek, şökülö), dış giyimi (beldemçi), ss ve süs eşyaları (sa örgüsü, küpe) birer gösterge olarak ele alınmış ve bu göstergeler ilk olarak Charles Sanders Peirce'in 3'l gösterge ögeleri (gösteren, gösterilen, gösterge) ile açıklanmaya çalışılmış daha sonra ise Charles Sanders Peirce ekolünü devam ettirenlerden biri olan ve göstergelerin iletişim boyutunda düz anlam ve yan anlama sahip olduğunu belirten Roland Barthes'in anlayışı ile Kırgız kadınının geleneksel baş giyimi (beyaz cooluk "başörtüsü", eleçek, şökülö), dış giyimi (beldemçi), ss (sa örgüsü) ve süs eşyalarından kpe zmlenmeye alışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gstergibilim, kültür, kadın, giysi, iletişim.

* Dr., Gazi Üniversitesi Trke ğrenim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TMER), Ankara/ Türkiye, ilknuriscanoglu@gazi.edu.tr., ORCID: 0000-0002-2849-4992.

A SEMIOTIC ANALYSIS ON THE TRADITIONAL ACCESSORIES, HEADWEAR, AND OUTWEAR OF KYRGYZ WOMEN

Abstract

It is well known that humans are social beings and they communicate with others through language. However, societies do not always communicate verbally. For many, sounds are not the most essential part of communication, as people with hearing impairments and speech handicaps use sign language to communicate. Sumerians are known to be the developers of writing; however, human beings started communicating through paintings on cave walls. These cave paintings are considered to be the first signs used by humans. People encounter signs all the time, and everywhere they go. There may be a sign in a painting made by a primitive human, on a woman's cloth, or an ornament. In short, humankind lives with signs in every part of their lives, even when they are unaware of them. Culture cannot be ignored when interpreting these signs as they play a critical role in communication. Signs can vary from culture to culture, and therefore, the same sign can refer to different meanings across cultures. Each sign has a deep meaning beneath the surface, and culture is the key in analyzing this meaning as an essential element of a culture. Every piece of clothing worn or every ornament used has a different meaning for the society. Semiotics is the study of signs that can be encountered anytime and that cannot be separated from the culture they are formed in. Since the beginning of human history, people have communicated through signs such as sound, writing, and images. Clothes are also one of these signs as they are cultural elements, and may have different meanings based on their color, shape, fabric, and use. Each cloth worn at a wedding, birth, or funeral conveys a message through its color or texture without a word being spoken. Culture, which is characterized as the essence of a society, contains the philosophy and values of the society it belongs. Thus, signs that people face at every moment of their lives should not be considered apart from the culture in which people are born and raised, and culture should always be considered when interpreting signs. Life transitions such as birth, marriage, and death are significant for the Kyrgyz people. Every piece of clothing worn or every ornament used has a different meaning for the society. In the Kyrgyz culture, the women practice rituals, and they continue to convey messages through their words (through pray and feast), clothes, and ornaments. This study addresses the headwear (White cooluk "shawl", eleçek, şökülö), outwear (beldemçi), accessories (braiding, earrings) of Kyrgyz women as symbols and explained and analyzed these signs based on Charles Sanders Peirce's elements of signs (the sign-vehicle, the object, and the interpretant) as well as the conception of Roland Barthes, who continued with Charles Sanders Peirce's work stating that signs have direct meanings and connotations in communication.

Keywords: Semiotics, culture, woman, clothing, communication.

Giriş

İnsanın sosyal bir varlık olduğu ve içinde yaşadığı toplumla iletişimini dil ile sağladığı bilinen bir gerçektir. Toplum içerisinde iletişimin her zaman sözlü olarak gerçekleştiğini söylemek pek de mümkün değildir. İletişimin gerçekleşmesi için sese ihtiyaç olmadığı bugün dünya genelinde işitme ve konuşma engelliler için kullanılan işaret dili ile de anlaşılmaktadır. Yazının Sümerlerce ilk defa kullanılmaya başlandığı bilinmekle beraber aslında insanoğlunun hâlini karşısındakine anlatmaya başlamasının mağara duvarlarına çizdiği resimlerle olduğu anlaşılmaktadır. Yazının bulunmadığı zamanlarda insanlar birbirleriyle iletişimin yolunu resimlerde bulmuştur (Çağlar, 2012:23). İlk insanın mağara duvarlarına çizdiği bu resimler bir diğer deyişle birer göstergedir ve insanlar ilkel dönemlerde göstergeler yoluyla iletişim kurmuşlardır. Gösterge, *Bir başka şeyin yerini alabilmesini sağlayan özellikler taşıdığından kendi dışında bir nesne, olgu, varlık belirten öğeler* olarak tanımlanmıştır (Aktulum, 2004:2). Toplum hayatı içerisinde iletişim hâlindeki insanın hayatının her anında karşılaştığı göstergeleri inceleyen bilim dalı ise göstergebilimdir.

V. Doğan Günay'a göre (2020:12) insan iletişimi her zaman göstergeler yoluyla gerçekleştirmektedir ve ilk çağlardan bu yana iletişim bu şekilde sağlanmaktadır. Zaman içerisinde de her dönemin kültürel birikimine bağlı olarak da yeni gösterge türleri de kullanılır olmuştur. İletişimde bilindiği üzere bir gönderici, bir mesaj, bir de alıcı bulunmaktadır. Sağlıklı iletişimin gerçekleşmesi için de gönderici ve alıcının birbirini anlaması gerekir. İletişimdeki mesajın anlamlandırılma sürecinde ise hem bireysel hem de toplumsal pek çok etken etkilidir. Anlamlandırma sürecinde yaşanan ve yaşatılan kültürün önemi büyüktür çünkü kültür, insanın içinde yaşadığı ortama bağlı olarak bir araya getirdiği değerlerdir (Günay, 2020:15). Her ne kadar yazı ile iletişimin şekli değişse de toplum içerisindeki insan yaşadıklarını, deneyimlerini, bilgi birikimini belleğinde de devam ettirmiştir. Kolektif bellek diyebileceğimiz ve insanın içerisinde yaşadığı topluma ait genel kuralları ihtiva eden bu toplumsal bellek; zamanla sosyalleşen insanın davranışlarına, yaşayışına, hatta yemeğine, giyimine de yön gösterir olmuştur ve insan, toplumsal hayatının sınırlarını belirlemede farkında olmadan da olsa toplumsal belleği ile hareket etmiştir. Kolektif bellek, bireyleri aşan ve grupça paylaşılan bir bellek formudur (Boyer ve Wertsch, 2015:176). Kolektif belleğin birlikte yaşamaktan kaynaklandığı açıktır. Toplumlar da bireyler gibi bir belleğe sahiptir ve olayları belirli bir şekilde kodlayarak bu kodları belirli bir hedefe hizmet edecek şekilde düzenler (Boyer ve Wertsch, 2015:17). Bazen bir olayın (cenaze töreni, düğün merasimi vb.) bazen de bir durumun (siyah giyinmek, küpe takmak vb. ...) içerisinde taşıdığı anlamların bir diğer deyişle kodların anlamlandırılması da yine içinde yaşanan toplum ile gerçekleşir. Örneğin hemen hemen tüm dünyada siyah giyinmek bir yas göstergesi iken; küpe takmak, belki başka kültürlerde bir anlam kazanmazken; Kırgız kültürü içerisinde nişanlanmak, söz kesmek anlamına gelen bir gösterge hâlini alır. O hâlde toplum hayatı içerisinde bireyler ve yaşadıkları olaylar hakkında bilgi verebilecek pek çok gösterge ile karşılaşmak mümkündür. Göstergelere yüklenen anlamlarda da birlikte yaşamının bir başka deyişle kolektif belleğin etkisi açıktır.

1. Kırgız Kadınının Geleneksel Süs Eşyaları ve Giysileri ile Göstergebilim

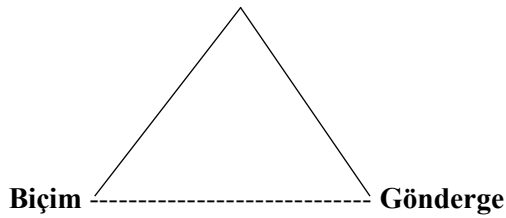
Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde göstergebilim "*İletişim amacıyla kullanılan her türlü gösterge dizgesinin yapısını, işleyişini inceleyen bilim, im bilimi, semiyoloji, semiyotik.*" olarak tanımlanmaktadır. Tanımda geçen gösterge dizgeleri ifadesi için giyim, yemek, mimari, fotoğraf, dekor... birer dizgedir. Bu dizgeleri anlamlandırmada kişinin bilgi birikimi ve içerisinde yaşadığı topluma ait kültürel birikimi önemlidir. O hâlde göstergeleri anlamlandırma sürecinde kültürden bağımsız bir anlamlandırma süreci olmayacağı açıktır. Göstergebilimin önemli isimlerinden biri olan Roland Barthes'a göre kültür de okunması gereken birer göstergedir (Bircan, 2015:19).

Göstergebilime ait genel tanımlamalarda göstergeler bir gösterilen ve bir de gösterenden oluşur. Gösterilen, kavramın gerçek dünyadaki karşılığı iken gösteren ise kavramın zihinde oluşan hâlidir. İnsanlar arasındaki iletişim de gösterilenin ses veya görüntüye bürünerek alıcıya ulaşması ile gerçekleşir. Bazen ses, bazen bir görüntü şeklinde toplum hayatı içerisinde yerini alan göstergeler kişilerin konumları ve yaşam biçimleri hakkında da ipuçları verebilir (Çağlar, 2013:28). Barthes'a göre göstergeler kültürel olarak belirlenmiş anlamlara göndermeler yapabilir (Bircan, 2015:20). Bu bakış açısıyla birlikte Kırgız kadınının geleneksel baş giyimi ile kadının aile ve toplum hayatı içerisindeki konumuna dair pek çok bilgi edinilebilir.

Giysiler ve kadının kullandığı süs unsurları, kültürün bir parçasıdır ve toplum hayatı içerisinde, bünyesinde çeşitli anlamlar ve mesajlar taşıyabilir. Özellikle giyilen her bir parça onu giyen kişinin kimliğini, ruhsal durumunu, görüşünü ve inancını göstermede önemli rol oynayabilir ve bu anlamlar ve roller de topluluğa ve kültüre göre farklı anlamlar kazanabilir (Gerçek, 2012:251). Örneğin elbise her gün giyilebilecek bir giysi çeşidi iken bayram için alınan bir elbise bayramlık olarak nitelenmekte ve böylece içinde yaşanılan toplumun sahip olduğu değerler ile elbise yeni bir anlam kazanmaktadır. O hâlde giysilere ve süs öğelerine derin anlamları, içerisinde yaşanılan toplum ve o topluma ait değerler verebilmektedir. Giysilerin dili olarak nitelendirilebilecek bu durum kendi kendine oluşmuş bir durum değildir. Toplulukların ortak düşünme biçiminin yarattığı bir durumdur (Kırkinciöğlü, 2015:36).

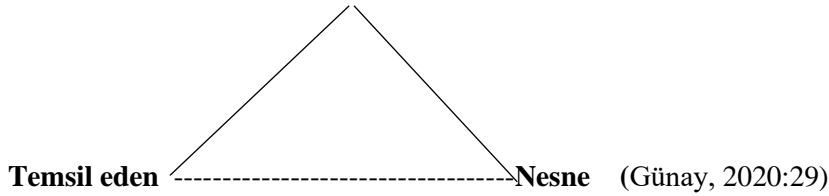
Göstergebilimin asıl kurucuları Saussure ve Peirce'dir. Saussure'ın göstergesi gösteren ve gösterilen şeklinde iki öğeden oluşurken Peirce'in göstergesi üç öğeden oluşur:

Yorumlayıcı/Yorum

Peirce'in gösterge öğelerini şu şekilde ifade etmek de mümkündür:

Yorumlayan

Toplum hayatı içerisinde kişinin etkileşimde olduğu göstergeleri anlamlandırma süreci Peirce'e göre bu şekilde gerçekleşir. Yorumlayıcının zihninde var olan bir gösteren vardır ve kişi zihnindeki bu kavramı, içerisinde yaşadığı topluma ve ait olduğu kültüre göre yorumlar, anlamlandırır. Gönderge kavramın ya da nesnenin gerçek hâli iken biçim var olan kavramın ya da nesnenin ses, şekil veya görüntü olarak biçim bulmuş şekli olarak kabul edilir. Giysiler, göstergebilimsel açıdan ele alındığında giysinin anlamı, giysinin dili, giysinin kodu yani giysi ile ilgili sağlanan iletişim ortaya çıkar (Kırkinciöğlü, 2015: 35). Örneğin göstergebilim açısından genel anlamda giysi bir gösterge; kadın giysisi, kadın süs unsuru gösteren, kadın tarafından kullanımı ise gösterilen olarak ele alınabilir:

Gösterge: Giysi

Gösteren: Kadın baş giyimi ve süsü

Gösterilen: Kadındaki kullanım şekli

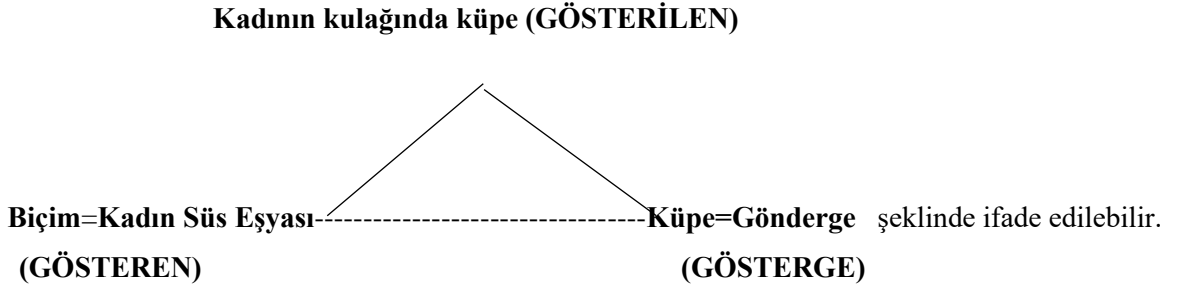
Peirce'e göre göstergelerin anlamlandırma süreci bu şekildeyken Barthes'ın anlayışına göre ise Kırgız kadınının geleneksel kıyafetleri ile süs öğelerinin toplumsal hayat içerisinde taşıdıkları anlamlar da bulunmaktadır. Giysilerin iletişim boyutunda taşıdıkları anlamlar üzerinde duran Roland Barthes, Peirce'in geleneği devam ettirmiş ve göstergelerin iletişim boyutu üzerinde durmuştur. Barthes'a göre göstergelerin taşıdıkları bir düz anlam bir de yan anlamı vardır. Düz anlam gösterenin neyi temsil ettiği iken, yan anlam ise gösterenin nasıl temsil edildiğini içerir ve yine Barthes'a göre göstergeler kültürel olarak belirlenmiş anlamlara göndermeler yapar (Bircan, 2015:20). İkinci anlam düzeyi olarak gösterenin nasıllığını ifade eden yan anlam; bireyin geçmiş yaşantıları, sosyal statüsü ve bağlı olduğu grupların değerleriyle ilişkili bir çağrışım alanına karşılık gelmektedir (Kırkinciöğlü, 2015:41). Görsel bir gösterge olarak düşünülen

kadındaki giysi ve süs unsurları içerisinde hem düz anlam hem de kültürel kodlarla birlikte yan anlam barındırmaktadır ve bu anlamlar topluma ait kültürün şekillendirdiği ortak değerler olması açısından önem taşımaktadır (Koca ve Kırkincioglu, 2015:76).

Bu çalışmada Kırgız kadınının geleneksel baş giyimi (beyaz cooluk “başörtüsü”, eleçek, şökülö), dış giyimi (beldemçi), süs (saç örgüsü) ve süs eşyalarından küpe, Peirce’in göstergibilim çözümleme yöntemi dikkate alınarak birer gösterge olarak ele alınmış ayrıca Barthes’in göstergelerin iletişim boyutunda taşıdıkları düz ve yan anlam şeklindeki çözümleme yöntemi de dikkate alınarak Kırgız kadınının geleneksel baş giyiminin (beyaz cooluk “başörtüsü”, eleçek, şökülö), dış giyiminin (beldemçi), süs (saç örgüsü) ve süs eşyalarından küpenin Kırgız aile ve toplum hayatı içerisinde iletişim boyutunda taşıdıkları düz ve yan anlamlar üzerinde durulmuştur.

2. Kadın Süsü ve Süs Eşyalarından Küpe

Peirce’e göre:

Kırgız toplumunda pek çok ritüelistik türün uygulayıcısı olarak görülen kadın; doğumda, evlilikte, ölümden kısıcası geçiş dönemlerinde ve farklı pek çok kutlamada aktif rol almaktadır. Duasıyla, pişirdiği yemeğiyle, toyuyla ve tüm bu uygulamalarda ve gündelik hayatta giydiği kıyafetleri ile etrafına hem sözüyle hem pişirdiği yemeğiyle hem de giydiği kıyafeti ile mesajlar vermeye devam etmektedir.

Gündelik ve törensel olacak şekilde Kırgız kültürü içerisinde özellikle kadının aile ve toplum hayatı içerisindeki yerini ve rolünü gösteren pek çok başlık çeşidi, süs unsuru ve giysilerle karşılaşmak mümkündür. Kadının kullandığı bir eşya veya taktığı bir başlık, giydiği bir giysi veya saç şekli ile toplum ve aile hayatı içerisinde kadının rolü ve yeri kolayca anlaşılabilir.

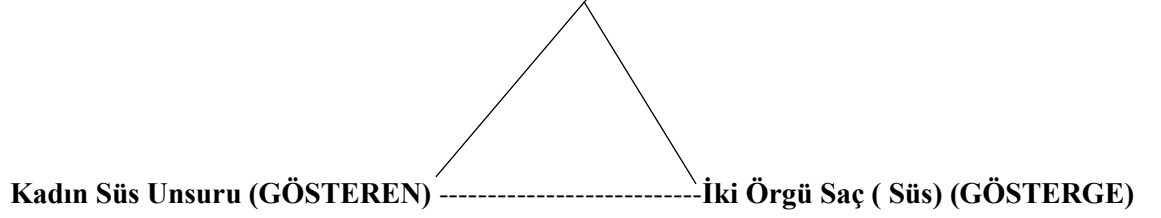
Peirce’in anlayışına göre ise gönderge olarak küpe, iletişimde bulunulan kişilere biçim olarak bir kadının kulağında iken ait olunan toplum ve kültürde bir söz kesme, nişan olarak anlam bulmuştur. Kırgız kültüründe *söyköö saluu* denilen bu gelenekte küpe, nişanlı genç kızın bir simgesi hâline gelmiştir ve küpe simgesi genç kızın toplum ve aile hayatı içerisinde nişanlanma göstergesi olarak yerini almıştır. Aynı şekilde günümüzde parmakta görülen alyansın sağ elde ise kişinin nişanlı, sol elde ise kişinin evli olduğu anlamına gelmesi durumu da alyansın toplum hayatı içerisinde iletişimsel anlamda bir gösterge hâline geldiğini göstermektedir.

3. Saç Örgüsü

Saç, kadınlar için Kırgız toplum hayatı içerisinde şekliyle önemlidir ve şekliyle birlikte çeşitli anlamlara sahiptir. Saç örme şekli kızların toplum içerisindeki özel konumlarını yansıtır ve saç örme şekli isteğe göre değil konuma göre yapılmaktadır (Dıykanbay, 2021:200). Özellikle örgü sayısının kız çocuklarının yaşlarına göre değişkenlik gösterdiği görülür. Örneğin *sekelek* dönem adı verilen ve kız çocuklarının 5 ile 7 yaş arasında kapsayan bu dönemde kız çocuklarının saçlarının kırk örgü örüldüğü görülür (Dıykanbay, 2021:200-201). Kız çocuklarının saç örgülerinin sayısının toplum hayatı içerisinde bir gösterge hâlini aldığı söylemek mümkündür. Evlenecek olan kızın saçını ikiye ayırıp örme evlilik ritüellerinden biridir. Evlilik günü yaşça büyük kadınlar gelinin etrafını sarıp gelinin saçını açarlar ve gelinin saçına sarı yağ sürüp evli kadınıki gibi iki örgü şeklinde örerler (Muzayeva vd. , 2008:102).

Peirce'e göre:

Saçı iki örgülü kadın (GÖSTERİLEN)

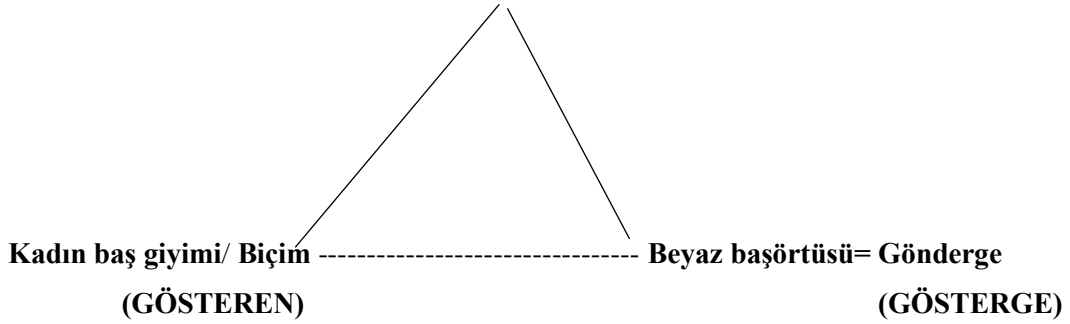
4.Kadın Baş Giyimi

Peirce'e göre:

4.1. Beyaz Cooluk "Başörtüsü"

Toplum hayatı içerisinde Kırgız kadınının hem gündelik hayatta hem de törenlerde kullandığı baş giyimlerinden biridir. Evlenene kadar genç kızlar başörtüsü takmazlar. Yeni evlenen kıza kayınvalide beyaz başörtüsü takar (Dıykanbay,2021:203).

Genç kızın başına örtülen beyaz başörtüsü / Yorumcu (GÖSTERİLEN)

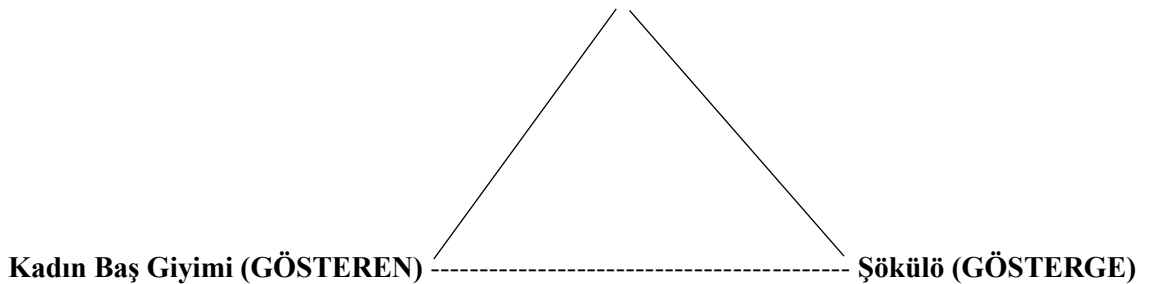

4.2. Şökülö

Peirce'e göre:

Şökülö, Kırgız kadınlarının geleneksel baş giyimlerinden biridir. Şökülö evlenecek kızın evlilik töreni sırasında giydiği bir başlıktır. Nikâh sonrasında bu başlık çıkarılır ve yerine evli kadınların giydikleri eleçek isimli başlık takılır (Muzayeva vd. , 2008:102).

Evlilik Merasiminde Şökülö Takan Kadın (GÖSTERİLEN)

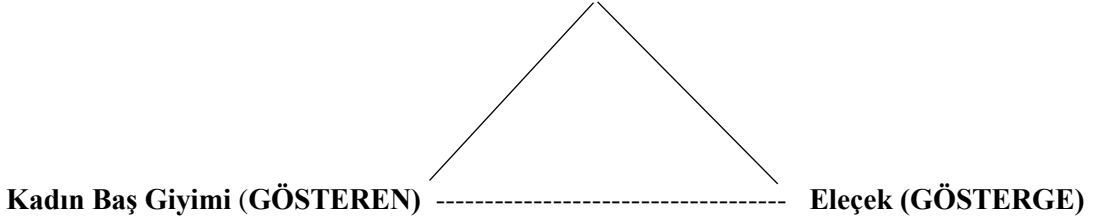

4.3. Eleçek

Peirce'e göre:

Evli kadınlar tarafından ve özellikle ileri yaşlardaki kadınların kullandığı bir baş giyimidir. Genç kadınlar eleçek takmazlar. Eleçek; toplum içerisinde kadının olgunluğunun, tecrübe sahibi oluşunun bir göstergesidir denilebilir. Nikâh sonrası şökülö isimli başlık yerine ak eleçek takılır.

Eleçek Takan Kadın (GÖSTERİLEN)

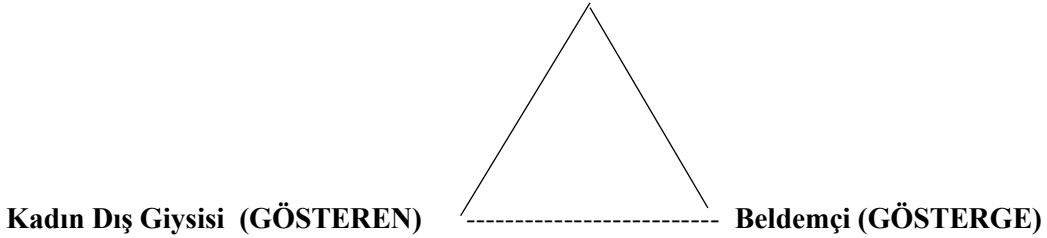
5.Kadın Dış Giyimi

5.1. Beldemçi

Peirce'e göre:

Geleneksel Kırgız kadın kıyafetleri içerisinde dikkat çeken bir kadın giysisidir. Beldemçi; kadife, çuha gibi kumaşlardan yapılan iç kısmına pamuk, yün, bazen ince keçe bazen de koyun-keçi derilerinin dikildiği, kemere çok benzeyen sonbaharda, baharda ve kışın kullanılan geleneksel kadın giysilerinden biridir (Terehov vd. , 1984:314).

Soğukta Beldemçi Takan Kadın (GÖSTERİLEN)

Peirce'in gösterge tanımlamasında "yorumlama", gösterge modelinin merkezini oluşturur. Yorumlayan olmadıkça, göstergenin gösterge değeri yoktur. Göstergenin somut biçimini algılamakla, onun neyi temsil ettiğini anlamak arasına bir "yorum" süreci girer. Temsil edenle temsil edilen arasında bir ilişki, bir bağıntı vardır. Somut biçim olarak algılanan bir gösterge, bir kişinin zihninde eşdeğerli ya da daha gelişmiş başka bir gösterge yaratır. Zihinde göstergenin etkisiyle yaratılan bu ikinci gösterge, yani izlenim birinci göstergenin yorumlayanıdır. Göstergenin etkisiyle oluşan bu yeni izlenime Peirce, yeni bir gösterge diyor. Ancak bu yeni gösterge, bireyin zihninde birincinin etkisiyle oluşan bir yorum göstergesidir (Erkman, 2005, s. 109). Somut biçim (gösteren) ile temsil edilen şey (gösterilen) arasındaki bağıntı toplumsal ve uzlaşımalsal olsa da, yorum bireyselleşmeye açıktır(Batu, 2011, s. 39).

Peirce'in üçlü öğelerini Kırgız kadınının geleneksel süs, baş ve dış giyimi için bir tabloda gösterecek olursak:

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Küpe	Kadın Süs Eşyası	Kadının Kulağında Küpe
İkili saç örgüsü	Kadın Süs Unsuru	Saçı iki Örgülü Kadın
Beyaz Cooluk “Başörtüsü”	Kadın Baş Giyimi	Genç Kızın Başına Örtülen Beyaz Başörtüsü
Beldemçi	Kadın Dış Giyimi	Soğuk Havada Beldemçi Takmış Kadın
Şökülö	Kadın Baş Giyimi	Evlilik Merasiminde Şökülö Takan Kadın
Eleçek	Kadın Baş Giyimi	Eleçek Takan Kadın

Roland Barthes’a göre de tüm bu göstergelerin iletişim boyutunda taşıdıkları farklı anlamlar bulunmaktadır. Çünkü göstergeler Barthes’a göre görüldüklerinin dışında içlerinde farklı anlamlar taşımaktadır:

Roland Barthes’ın gösterge çözümlemesini Kırgız kadınının geleneksel süs, baş ve dış giyimi için bir tabloda gösterecek olursak:

GÖSTERGE	DÜZ ANLAM	YAN ANLAM
Beldemçi	Belden yırtmaçlı olan kadın giysisi, kadın fistanı. Resim 1	Soğuktan Korunma Sağlıkla çocuk sahibi olabilme Evlı Kadın
Cooluk	Yazma, eşarp, başörtüsü. Resim 2	Erkek evinin iyi niyeti Başı bağlı evli kadın
İkili Saç Örgüsü	Örölmüş saç bölüğü, belik.	Evlı Kadın (Kendini ve eşini sembolize eder.)

	 <p>Resim 3</p>	
Şökülö	Genç kızların başlarına giydikleri süslü başlık. <p>Resim 4</p>	Törensel kıyafet Törendeki evlenecek kız
Eleçek	Kırgız kadınlarının millî başlık türü. <p>Resim 5</p>	İleri yaşlardaki evli, olgun, tecrübeli, aile büyüğü kadın
Küpe	Kadınların kulak memelerine taktıkları süs takısı. <p>Resim 6</p>	Söz ve nişan işareti Sözlü, nişanlı kız

Kırgız kadınının kullandığı baş giyimi içerisinde yer alan başörtüsü de toplum hayatı içerisinde kadının sosyal statüsünü belirleyen bir gösterge durumundadır. Erkek evine ilk defa giden genç kızın başına erkek tarafı bir beyaz başörtüsü örter. Burada beyaz başörtü artık evli kadın olduğu anlamına sahiptir. Türk kültüründe de evli anlamında kullanılan başı bağlı ifadesine benzerliği de oldukça dikkat çekicidir. Erkek evinde kızın başına örtülen beyaz başörtüsü ilk anlamda evlilik olarak düşünülürken derin anlamında ise

beyaz rengi ile erkek tarafının iyi niyetinin de aslında bir sembolü durumundadır.

Beldemçi ise, özellikle evli kadınların kullandığı bu giysi, evli kadını kışın soğuktan korumaktadır. Kadının beline bağladığı nakışlı ve süslü bir giysidir. Göçebe hayatta oldukça yararlı bir giysi olarak görülen beldemçi kadını at veya deve gibi hayvan sırtında giderken ya da ev işlerinde dışarıdaki işleri yaparken soğuktan korumaktadır (Klavdia ve Aydarbek, 2004:11). Bekâr kızlar beldemçiyi giymemektedirler. İlk anlamda beldemçinin kadını soğuktan koruduğu düşünülürken derin anlamda kadının toplum içerisinde evli (soğuktan korunup sağlıklı çocuk sahibi olacak kadın) bir kadın olduğu giydiği beldemçi ile anlaşılmaktadır.

Kırgız kültürü içerisinde kadının saç örgüsüne göre onun evli ya da bekâr olup olmadığı da anlaşılmaktadır. Özellikle evlenecek kızın evlenme töreni öncesinde eve gelen büyükleri tarafından çok örgülü saçının açılıp yağlandıktan sonra evli kadınıki gibi iki örgü şeklinde örüldüğü görülür (Muzayeva vd. , 2008:102). Bu durumda saç örgüsü toplum hayatı içerisinde kadının evli ya da bekâr olduğunu ifade eden bir gösterge iken iki örgü şeklindeki saç, toplum hayatı içerisinde evli kadın göstergesi hâline gelmiştir.

Sonuç

Giysiler kültürün önemli parçalarındandır. İnsanın giyinme ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkan giysiler, zaman içerisinde sosyal bir olguya dönüşerek toplumları oluşturan bireyleri ifade eden birer simge olmuştur ve rengiyle, şekliyle, dokusuyla toplum içerisinde sözsüz iletişimin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Kırgız toplum hayatında da özellikle kültürün taşıyıcısı olarak görebileceğimiz Kırgız kadınının süsü ve giyimi ile sözsüz iletişimde karşısındakine farklı mesajlar ilettiği toplum hayatı içerisinde anlaşılmaktadır. Bu çalışmada da geleneksel Kırgız kadın giysileri ve süs öğeleri (saç örgüsü ve küpe) birer gösterge olarak ele alınmış, Peirce ve Barthes'ın göstergebilim çözümlenmeleri ile giysilerin bünyelerinde taşıdıkları görünen ve görünmeyen derin anlamlar çözümlenmeye çalışılarak toplum hayatı içerisinde, iletişim sürecinde Kırgız kadınının bir törende, bir ritüeli gerçekleştirirken ya da gündelik hayatta kullandığı geleneksel süs, baş giyimi ve dış giyiminin taşıdıkları anlamlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre Kırgız kadınının geleneksel süs, baş giyimi ve dış giyiminin toplum hayatı içerisinde bazen kadının evli ya da bekâr veya nişanlı gibi medenî durumunu gösteren bir gösterge olduğu, ayrıca olgun ve bilge kadın olduğunu gösterdiğini, bazen de toplum hayatı içerisinde sözsüz şekilde duyguların, niyetlerin ve düşüncelerin ifadesi olan göstergeler oldukları görülmüştür. Birer gösterge olarak Kırgız kadınının süs, baş giyimi ve dış giyiminin kadının toplum hayatındaki yerini ve rolünü gösterdiği açıktır. Kırgız kadınının toplum hayatı içerisindeki yeri ve rolü, sese ya da yazıya gerek kalmadan dış giyimi, baş giyimi ve süsü ile yani göstergeler ile ifade edilmiştir. Tüm bunları anlamlandırmak da yine ortak yaşam, kabul edilen ortak değerler ve inanışlar ile yani içinde yaşanılan kültürle mümkün olmuştur.

Kaynaklar

- AKTULUM, K. (2004). "Göstergebilim". *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5, S.7, 1-12.
- ARIKOĞLU, E. , ALİMOVA, C. , ASKAROVA, R. SELÇUK, B. K. (2017). *Kırgızca Türkçö Sözdük I-II*. Bişkek: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- BATU, B. (2011). *Sanat Eğitimi Alanında Yapıt İncelemelerinde Bir Yöntem Olarak Görsel Gösterge Çözümlemesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BİRCAN, U. (2015). "Roland Barthes ve Göstergebilim". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C. 13, S.26, 17-41.
- BOYER P. , WERTSCH J. (2015). *Zihinde ve Kültürde Bellek* (Çev. : Yonca Aşçı Dalar), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÇAĞLAR, B. (2012). "Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergebilim". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 2, 22-34.
- DIYKANBAY, M. (2021). Kırgız Kadınlarında Saç, Başlık ve Statü. *Milli Folklor*, C.17, S.132, 198-207.
- ERKMAN, F. (2005). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

- GERÇEK, M. (2012). *Giyimde Kültürel Taşıyıcılık*. Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNAY, V. D. (2020). *21. Yüzyılda Göstergebilim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- KIRKINCIOĞLU, Z. (2015). *Ege Bölgesi Kadın Giyim Kuşamının Göstergebilimsel Yöntem İle Çözümlemesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KLAVDİA, A. ve KÖÇKÜNÖV A. (2004). *Kırgızların Millî Giysileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KOCA, E. & KIRKINCIOĞLU, Z. (2016). “Denizli İli Gelin Giyim-Kuşamının Göstergebilimsel Açından Çözümlemesi”. *Electronic Turkish Studies*, C. 11, S.8), 247-270.
- MUZAYEVA, E. , SOLTONBEKOV, B. , TURUSBKOVA, A. (2008). *Kırgızdın Örp-Adattarı Cana Kaada Salttıarı*. Bişkek: AAK Basmakanası.
- TEREHOV, İ. M. ANDREYEVA, İ. A. , AHABADZE, A. F. , VOROYEV A. H. , GREKULOVA, A. L. MERCANOV, B. M. NAMESTNİKOV, A. F. , PİRAVODA, M. D. , TİMOFEYEVA, Z. N. , ŞİMANSKİY, V. P. , ŞKANOV, L. F. (1984). *Üy Tiriçiliginin Kısaça Ensiklopediyası*. Moskova: Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası.

İnternet Kaynakları

- URL-1: “<https://sozluk.gov.tr>” (Erişim tarihi: 27.07.2022)
- Resim 1: “<https://kg.addnt.ru/v-muzee-izo-otkrylas-vystavka-belde/>” (Erişim tarihi: 26.10.2022)
- Resim 2: “<https://nazarnews.org/posts/ak-zhooluktun-kasietin-bilesizbi>” (Erişim tarihi: 27.10.2022)
- Resim 3: “<http://vzglyadiv.kg/sdelay-sam/7802-kyrgyzdyn-uluttuk-bash-kiyimderi.html>” (Erişim tarihi: 26.10.2022)
- Resim 4: “<https://ok.ru/group/52398094876813/topic/66528495116429>” (Erişim tarihi: 26.10.2022)
- Resim 5: “<https://www.turmush.kg/ru/news:1374664>” (Erişim tarihi: 26.10.2022)
- Resim 6: “<https://sputnik.kg/20171121/sojko-saluu-kuda-tushuu-salttary-tuuraluu-1036429629.html>” (Erişim tarihi: 26.10.2022)